

УДК 346.546

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.02.51>

**ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КОНЦЕНТРАЦІЇ
У ФОРМІ ОТРИМАННЯ В КОРИСТУВАННЯ
ЄДИНОГО МАЙНОВОГО КОМПЛЕКСУ
БЕЗ ПЕРЕДАЧІ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ**

Єфімов О.М.,*канд. юрид. наук, доц.,**доцент кафедри приватного права,**Київський національний економічний університет**імені Вадима Гетьмана,**Юридичний інститут*

ORCID: 0000-0003-1751-4780

e-mail: oleksandr.yefimov@yefimov-partners.com**Білоусова Н.О.,***канд. юрид. наук, доц.,**доцент кафедри приватного права,**Київський національний економічний університет**імені Вадима Гетьмана,**Юридичний інститут,**старший науковий співробітник**Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності**Національної академії правових наук України,*

ORCID: 0000-0003-4134-0856

e-mail: bilousova.nina@kneu.edu.ua**Брошко Н.І.,***аспірант,**Київський національний економічний університет**імені Вадима Гетьмана,**Юридичний інститут*

ORCID: 0009-0006-8798-5974

e-mail: nataliia.brozhko@yefimov-partners.com

Єфімов О.М., Білоусова Н.О., Брошко Н.І. Проблемні питання концентрації у формі отримання в користування єдиного майнового комплексу без передачі прав інтелектуальної власності

У статті розглядаються проблемні питання концентрації у формі передачі/отримання в користування єдиного майнового комплексу, у структурі якого є права інтелектуальної власності. Її актуальність зумовлена приведенням національного законодавства у відповідність до законодавства Європейського Союзу. На цьому шляху ми зіштовхуємось із заходами контролю Антимонопольного комітету України щодо укладення правочинів, предметом яких є передача в користування єдиних майнових комплексів.

Ми маємо нормативне визначення в антимонопольному законодавстві поняття «єдиного майнового комплексу». Втім, ця дефініція не розкриває наслідки передачі в користування іншому суб'єкту господарювання єдиного майнового комплексу, до складу якого входять права інтелектуальної власності. При цьому, новому суб'єкту господарювання не передаються. Подібна правова невизначеність ставить у «непривілейоване» становище суб'єктів господарювання та призводить до зловживання антимонопольним органом своїми дискреційними повноваженнями.

Так, суб'єкти господарювання під час передачі/отримання в користування майнового комплексу або цілісного майнового комплексу не подають заяви для отримання попереднього дозволу на концентрацію (за наявності відповідних фінансових показників), адже не вважають його єдиним майновим комплексом. Що обумовлене відсутністю прав інтелектуальної власності серед активів, що передаються в користування. При цьому, орган Антимонопольного комітету України може притягувати до відповідальності за концентрацію у формі передачі в користування єдиного майнового

комплексу без необхідного попереднього дозволу. Застосовуючи, при цьому, дефініцію «єдиного майнового комплексу» антимонопольного законодавства без урахування «складових елементів» конкретного єдиного майнового комплексу.

У зв'язку з цим у статті описано ознаки єдиного майнового комплексу на законодавчому та теоретичному рівнях. Та роз'яснено наслідки отримання в користування єдиного майнового комплексу, до якого входять права інтелектуальної власності, без передачі останніх.

Уточнено, що права інтелектуальної власності входять до складу майна суб'єкта господарювання в частині нематеріальних активів, вони функціонують нарівні з об'єктами права власності і повинні обліковуватися на балансі підприємства як нематеріальні активи.

Тому якщо в користування передається лише нерухомість та устаткування без наявних прав інтелектуальної власності, то ми можемо говорити лише про передачу будь-якого іншого об'єкта, який не може вважатися єдиним майновим комплексом.

Ключові слова: концентрація, єдиний майновий комплекс, суб'єкт господарювання, активи, відносини контролю, права інтелектуальної власності.

Yefimov O.M., Bilousova N.O., Brozhko N.I. Problematic issues of concentration in the form of obtaining the use of a single property complex without the transfer of intellectual property rights.

The article examines the problematic issues of concentration in the form of transfer/receipt for use of a single property complex, the structure of which includes intellectual property rights. Its relevance is due to the alignment of national legislation with the legislation of the European Union. On this path, we encounter control measures of the Antimonopoly Committee of Ukraine regarding the conclusion of transactions, the subject of which is the transfer for use of single property complexes.

We have a normative definition in antimonopoly legislation of the concept of «single property complex». However, this definition does not reveal the consequences of the transfer for use to another business entity of a single property complex, which includes intellectual property rights. At the same time, they are not transferred to the new business entity. Such legal uncertainty puts business entities in a «disadvantaged» position and leads to the abuse of its discretionary powers by the antimonopoly body.

Thus, business entities during the transfer/receipt of a property complex or a complete property complex do not submit an application for obtaining a preliminary permit for concentration (if there are relevant financial indicators), because they do not consider it a single property complex. This is due to the absence of intellectual property rights among the assets transferred for use. At the same time, the Antimonopoly Committee of Ukraine may hold a body responsible for concentration in the form of transfer for use of a single property complex without the necessary prior permission. Applying, at the same time, the definition of a «single property complex» of the antimonopoly legislation without taking into account the «component elements» of a specific single property complex.

In this regard, the article describes the features of a single property complex at the legislative and theoretical levels. And explains the consequences of receiving for use a single property complex, which includes intellectual property rights, without transferring the latter.

It is clarified that intellectual property rights are part of the property of a business entity in terms of intangible assets, they function on a par with objects of property rights and must be recorded on the balance sheet of the enterprise as intangible assets.

Therefore, if only real estate and equipment without existing intellectual property rights are transferred for use, then we can only talk about the transfer of any other object that cannot be considered a single property complex.

Key words: concentration, single property complex, business entity, assets, control relations, intellectual property rights.

Постановка проблеми. Досить поширеними наразі є випадки притягнення суб'єктів господарювання до відповідальності Антимонопольним комітетом України (далі — АМКУ) за концентрацію у вигляді передачі в оренду, лізинг, інше користування єдиного майнового комплексу. Також частіше зустрічаються ситуації, коли й самі суб'єкти господарювання звертаються до АМКУ за попереднім дозволом на таку концентрацію.

При цьому існує низка невирішених теоретичних і практичних проблем правового регулювання здійснення концентрацій суб'єктами господарювання, пов'язаних із єдиними майновими комплексами. Особливо, коли до їх складу входять ще й права інтелектуальної власності.

Мета дослідження: виявлення сутності правової категорії «єдиний майновий комплекс». Дослідження правових проблем передачі в користування єдиного майнового комплексу без прав інтелектуальної власності.

Стан опрацювання проблематики. Сучасні дослідження спрямовані на дослідження складових єдиного майнового комплексу, роль прав інтелектуальної власності в контексті концентрації. Цим питанням присвячено роботи таких вчених, як Т.І. Швидка, С.В. Кривобок, В. Єрмоленко, Є. Глущенко тощо.

Виклад основного матеріалу.

Концентрація та єдині майнові комплекси

Увазі до єдиних майнових комплексів присвячені положення антимонопольного законодавства. В той же час, у сучасному світі тяжко уявити єдині майнові комплекси без прав інтелектуальної власності.

Згідно зі ст. 22 Закону України «Про захист економічної конкуренції» (далі — Закон) з метою запобігання монополізації товарних ринків, зловживання монопольним (домінуючим) становищем, обмеження конкуренції органи АМКУ здійснюють державний контроль за концентрацією суб'єктів господарювання (далі - концентрація).

Концентрацією визнається, зокрема набуття безпосередньо або через інших осіб контролю одним або кількома суб'єктами господарювання над одним або кількома суб'єктами господарювання чи частинами суб'єктів господарювання, зокрема, шляхом: безпосереднього або опосередкованого придбання, набуття у власність іншим способом активів у вигляді єдиного майнового комплексу або структурного підрозділу суб'єкта господарювання, одержання в управління, оренду, лізинг, концесію чи набуття в інший спосіб права користування активами у вигляді єдиного майнового комплексу або структурного підрозділу суб'єкта господарювання, в тому числі придбання активів суб'єкта господарювання, що ліквідується.

Також стаття 1 Закону дає наступне визначення єдиного майнового комплексу: **єдиний майновий комплекс** – активи, які сукупно забезпечують здатність суб'єкта господарювання здійснювати господарську діяльність або нарощувати присутність на ринку в економічно доцільні строки, зокрема рухоме майно (устаткування, інвентар, сировина, продукція тощо), нерухоме майно (будівлі, споруди, земельні ділянки тощо), права вимоги, борги, а також право на торговельну марку або інше позначення та інші права [1].

Швидка Т.І. згадує, що під терміном «концентрація» (економічна) зазвичай розуміють реальну можливість здійснення вагомого впливу одного або декількох пов'язаних суб'єктів господарювання на господарську діяльність інших суб'єктів господарювання або їх частин. Простіше кажучи, концентрація – це процес злиття підприємств, капіталів або компаній, у результаті якого значно зростає їх економічна могутність. Варто зауважити, при концентрації мета може бути різною: починаючи від бажання суб'єктів господарювання отримати вагомий важелі впливу на ринкову економіку і закінчуючи гуртуванням фінансових засобів задля покращення якості товару або запровадження нових технологій [2; с. 63].

Очевидно, що внаслідок економічної концентрації суб'єкт господарювання розширює свій вплив на той чи інший ринок. А тому АМКУ завдяки своєму регулюванню попереджає зайняття монопольного становища на тому чи іншому ринку або зменшує його негативний вплив.

З іншого боку, учасники цивільних правовідносин плутають передачу/отримання в користування (оренду, лізинг тощо) єдиного майнового комплексу (що, власне, може бути формою концентрації) із передачею в користування інших активів. Наприклад, звичайного майнового комплексу.

Згідно з ч.ч. 1–3 ст. 66 Господарського кодексу України (далі – ГКУ) майно підприємства становлять виробничі і невиробничі фонди, а також інші цінності, вартість яких відображається в самостійному балансі підприємства.

Єдиний майновий комплекс підприємства визнається нерухомістю і може бути об'єктом купівлі-продажу та інших угод, на умовах і в порядку, визначених ГКУ та законами, прийнятими відповідно до нього.

Акцентуємо увагу на тому, що йдеться про єдиний майновий комплекс як єдиний об'єкт купівлі-продажу, а не сукупність кількох різних об'єктів [3].

В розумінні ст. 191 Цивільного кодексу України підприємство є єдиним майновим комплексом, що використовується для здійснення підприємницької діяльності.

До складу підприємства як єдиного майнового комплексу входять усі види майна, призначені для його діяльності, включаючи земельні ділянки, будівлі, споруди, устаткування, інвентар, сировину, продукцію, права вимоги, борги, а також право на торговельну марку або інше позначення та інші права, якщо інше не встановлено договором або законом [4].

Кривобок С.В. вважає, що відмітною ознакою підприємства, якою обумовлюється його специфічність як об'єкта цивільних прав, є комплексність. Саме вона дає можливість визначити його майновим комплексом, що складається з різномірних елементів, кожен з яких може виступати як самостійний об'єкт цивільних прав: речей нерухомих (земельних ділянок, будівель, споруд) і ру-

хомих (устаткування, інвентарю, сировини, продукції); іншого майна, включаючи і майнові права (права вимоги), майнові обов'язки (борги), об'єкти права інтелектуальної власності (торговельну марку або інше позначення), інформацію тощо, а об'єднання їх у функціональну сукупність – об'єкт дає можливість використати підприємство за певним призначенням – для здійснення підприємницької діяльності.

Таким чином, для того щоб стати оборотоздатним, підприємству недостатньо визнаватися лише майновим комплексом, треба щоб цей комплекс позначався єдністю своїх складових, які у своїй сукупності були б підкорені досягненню певної мети та забезпечували її досягнення [5; с. 23–25].

Єрмоленко В. відзначає, що будь-яке підприємство володіє єдиним майновим комплексом, що включає в себе дві групи елементів або активів – матеріальні і нематеріальні. Матеріальні, тобто майнові елементи включають в себе такі активи, як земельні ділянки, будівлі, споруди, устаткування, сировину. Також нематеріальні елементи об'єднують значну групу активів, а саме права та обов'язки, які виникають внаслідок укладення різних договорів, виключні права на об'єкти промислової власності, а також право на торговельну марку або інше позначення та інші права [6; с. 3–6].

Також серед науковців панує думка, що підприємство як єдиний майновий комплекс, яке складається лише з речей, ні теоретично, ні практично є неможливим [7; с. 56].

Права інтелектуальної власності у складі єдиних майнових комплексів

Взагалі термін «майно» піддається широкому трактуванню, і як зауважує Ю.П. Пацурківський, цей термін одержав низку нових значень внаслідок появи нових видів об'єктів, які входять до нього; «майно» позначає: сукупність всіх речей, що належать особі; комплекс прав; сукупність прав і обов'язків, або їх частину; одну річ; мінову цінність [8, с. 53–56].

Також науковці неодноразово зауважували, що майно суб'єкта господарювання завжди структуроване за видами його складових, однією з яких можуть бути майнові права інтелектуальної власності, які мають свою специфіку як елемент у складі майна суб'єкта господарювання, що потребує вивчення [9].

Єдиний майновий комплекс складно уявити без нематеріальних активів. Стандартами бухгалтерського обліку вони визначаються як нематеріальні активи або т. зв. немонетарні активи. А ось у цивільноправовій доктрині нематеріальні активи розглядаються як бухгалтерський аналог майнових прав [10, с. 9].

Згідно з п. 5 Положення (стандарту) бухгалтерського обліку «Нематеріальні активи», затвердженого наказом Міністерством фінансів України від 10 жовтня 1999 року, бухгалтерський облік нематеріальних активів ведеться щодо кожного об'єкта, зокрема за такими групами:

- права на комерційні позначення (права на торговельні марки, комерційні (фірмові) найменування тощо), крім тих, витрати на придбання яких визнаються роялті;
- права на об'єкти промислової власності (право на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, сорти рослин, породи тварин, компонування (топографії) інтегральних мікросхем, комерційні таємниці, у тому числі ноу-хау, захист від недобросовісної конкуренції тощо), крім тих, витрати на придбання яких визнаються роялті;
- авторське право та суміжні з ним права (право на літературні, художні, музичні твори, комп'ютерні програми, програми для електронно-обчислювальних машин, компіляції даних (бази даних), виконання, фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення тощо), крім тих, витрати на придбання яких визнаються роялті [11].

Тобто ми бачимо традиційний поділ результатів інтелектуальної, творчої діяльності на об'єкти авторських і суміжних прав та об'єкти промислової власності.

Перелічені об'єкти права інтелектуальної власності можуть розглядатися як складові елементи єдиного майнового комплексу підприємства [12, с. 4].

Саме вони й індивідуалізують учасників цивільного обороту, товари і послуги.

Висновок. Ключовим критерієм характеристики єдиного майнового комплексу є його цілісність. Його матеріальні та нематеріальні активи сукупно повинні забезпечувати функціонування єдиного майнового комплексу як єдиного «організму» для досягнення господарської мети.

Кожен елемент єдиного майнового комплексу підприємства може розглядуватися як окремий об'єкт цивільних правовідносин. Але в сукупності вони виступають цілісним об'єктом – єдиним майновим комплексом.

Тому в контексті концентрації суб'єктів господарювання у вигляді передачу в оренду, лізинг, інше користування саме єдиного майнового комплексу, слід дійти висновку про можливість такої кваліфікації (саме як форми концентрації) лише за умови передачі в користування разом з іншими об'єктами і наявних прав інтелектуальної власності.

В іншому ж випадку виключатиметься передача/отримання в користування саме єдиного майнового комплексу як комплексного об'єкта, а матиме місце передача, наприклад, простої сукупності речей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 № 2210-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text> (дата звернення: 12.03.2025).
2. Швидка Т.І. Регулювання та контроль за злиттями й поглинаннями суб'єктів господарювання. *Господарське право і процес*. № 2. 2021. С. 63–68. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/2/12.pdf> (дата звернення: 12.03.2025).
3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 12.03.2025).
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 12.03.2025).
5. Кривобок С. В. Правочини з підприємством як єдиним майновим комплексом. Харків. 2009. 176 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/MONOGRAFII_2010/Krivobok_2009.pdf (дата звернення: 12.03.2025).
6. Єрмоленко В. Майновий комплекс підприємства як об'єкт правовідносин. *Підприємство, господарство і право*. 2004. № 12. С. 3–6.
7. Грущинська Н.І., Тур О.Т. Підприємство як єдиний майновий комплекс – оборотоздатний об'єкт цивільних прав. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2023/2_2023/part_1/9.pdf (дата звернення: 12.03.2025).
8. Пацурківський Ю.П. Основні концептуальні підходи до визначення поняття «майно». *Науковий вісник Чернівецького університету: зб. наук. пр.* 2007. Вип. 427: Правознавство. С. 52–58.
9. Борсук Н.Я., Кикоть П.В. Права інтелектуальної власності у складі майна суб'єкта господарювання. URL: http://www.lsej.org.ua/2_2023/52.pdf (дата звернення: 12.03.2025).
10. Спасибо-Фатеева І. Поняття майна, майнових та корпоративних прав як об'єктів права власності. *Українське комерційне право*. 2004. № 5. С. 9–18.
11. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку «Нематеріальні активи», затверджене наказом Міністерством фінансів України від 10 жовтня 1999 року № 242. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99#Text> (дата звернення: 12.03.2025).
12. Коссак В.М., Якубівський І.Є. Право інтелектуальної власності: підручник. К.: Істина, 2007. 208 с.